

Négyesi Barbara

Az állatorvosi campus építéstörténete 1787–2000

Bevezetés

A tanulmány a Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Kar építéstörténetét foglalja össze a kezdetektől napjainkig. Ez a téma igen tág, így a gyakorlótelepekről és a kollégiumokról csak érintőlegesen lesz szó, amikor a campus története szempontjából ezek fontosak voltak. Nem térek ki az Állatorvostudományi Egyetem Hódmezővásárhelyen működő Állategészségügyi Főiskolai Karának történetére sem. A campus építéstörténetéhez azonban hozzátartoznak a területén megtalálható szobrok és emléktáblák, amelyekről a tanulmány végén szólok néhány szót.

Az állatorvosi iskola építéstörténete 1787-től 1879-ig

Az állatorvosképzés története 1787-ig nyúlik vissza. Ekkor jött létre az állatgyógyászati tanszék az 1787. évi 4748. számú rendelettel. II. József 1784-ben a tanszéket a Fűvészkertbe tervezte.¹ Tolnay Sándor országos főállatorvosnak – és jövőendő tanszékvezetőnek – 1785-ben és 1787-ben született felterjesztése az önálló campus igényével kapcsolatban, ám végül önálló intézmény nem létesülhetett.² Az iskola a Pesti Egyetem Orvosi Karán kezdte meg működését³ Állatgyógyászati Tanszék és Állatgyógyintézet néven. A gyakorlati képzéshez egy istállóban 2-3 lovat, szarvasmarhát, birkát és sertést tarthattak. Tolnay Sándor országos főállatorvos már 1788-ban és 1789-ben kérte a Helytartótanácsot, hogy az intézmény tarthasson beteg állatokat is gyakorlati célokra.⁴ Ez nem valósult meg, mivel a több állat nagyobb istállót és nagyobb kiszolgáló személyzetet is jelentett volna, és erre nem volt pénz.

A Hülf-major mint első önálló campus 1790-ben jött létre. Ekkor bérelte ki az intézmény Hülf Móric őrnagy⁵ majorját, amely egy házból, négy lovas istállóból, kertből és legelőből állt. 1792-ben felmerült, hogy a Hülf-major egyre drágább bérlete helyett a Friberis-birtokot kellene megvásárolni, de a Helytartótanácsnak erre nem volt pénze.⁶ 1795-ben gróf Pálffy Miklós ezredes látogatott el az intézménybe, és a látottak alapján felterjesztésben javasolta, hogy szüntessék meg az iskolát, és csak a bécsi állatorvosi tanintézetet tartsák fenn. Szerencsére többek közbenjárására az intézmény fennmaradhatott,

¹ BAKONYI-GÁBOR 1987. 27.

² BAKONYI-GÁBOR 1987. 27–29.

³ Gyakorlati képzés az Almási-majorban volt.

⁴ BAKONYI-GÁBOR 1987. 51. I/13.

⁵ Hülf Móric őrnagy Pest bírja és polgármestere volt.

⁶ BAKONYI-GÁBOR 1987. 61.

de valóban modernizálásra szorult. Tolnay ez irányban számos erőfeszítést tett: a felszerelés bővítésével kapcsolatban 1785-ben, 1787-ben, 1790-ben és 1792-ben is a Helytartótanácshoz fordult.⁷ Ám az intézmény semmit sem kapott. Sőt, 1789-ben a Helytartótanács felszólította Tolnayt, hogy tartózkodjon a további követelésektől.⁸

Az iskola 1795-ben a Kenedics Benjamin és testvérei tulajdonát képező Kenedics-telepre költözött.⁹ Ez tágasabb volt, mint az előző helyszín, és a bérlete is olcsóbb volt. A Helytartótanács itt engedélyezte először beteg állatok tartását. A Kenedics-telepet az intézmény 1806-ig bérelte, amikor a Helytartótanács megvásárolta az iskola számára.¹⁰ Gondot jelentett, hogy bővítésére és felújítására nem volt elég pénz. Egy kovácsműhely épült¹¹ 1801-ben, de ezután csak kisebb felújítások voltak. Az 1806-ban bekövetkezett tetőkárokat¹² még azonnali felújítás követte, ám a későbbiekben csak a felterjesztések után¹³ több évvel jutott pénz az intézményre,¹⁴ amelynek állaga így tovább romlott. A legnagyobb építkezés tervét Tolnay 1807-ben terjesztette be, amely jól mutatta az iskola gondjait.¹⁵ Tolnay szerint szükség volt 12 ló számára istállóra, a kovácsműhely kibővítésére, épületbővítésre és -átépítésre, előadóteremre és könyvtárra. Sőt, egy állatkórház ötletét is felvázolta beadványában. A tervből három év múlva csak a felújítás valósult meg.¹⁶ Az átalakítások nélkül a meglévő lakószobákban helyezték el a műszer-, könyv- és csontgyűjteményt, valamint a tárgyszobrokat. Előadóterem hiányában a 60–80 fős hallgatóság továbbra is a tizenöt fős szobában volt kénytelen szorongani. A helyzet tehát tarthatatlan volt, így 1826-ban a Havas József-féle házba való költözésről esett szó,¹⁷ majd 1827-ben a Salzer- és a Hertsuth-féle házak voltak a lehetséges helyszínek.¹⁸

Végül az intézmény 1827-ben a Hertsuth-féle házat bérelte ki, amely korábban egy kocsmának adott helyet. Itt nem volt istálló, viszont a Helytartótanács jóváhagyásával negyvenlovas tagolt istálló¹⁹ épülhetett. A továbbiakban is a Hertsuth-féle ház alakult építéssel, átépítéssel a legtöbbet, és vált oktatásra alkalmassá; kovácsműhellyel, patkolószínnel, boncteremmel bővült ki.

Ám a Hertsuth-féle házat a tulajdonos eladta 1840-ben, így az intézmény a Stáció utca 6-ba került.²⁰ Itt – a helyszűke miatt – a Budára költözés terve merült fel 1850-ben, amely azonban nem valósult meg. Az intézményt 1850-ben kutyakórodával bővítették, majd

⁷ BAKONYI-GÁBOR 1987. 29., 35., 37., 56., 57., 62., 63.

⁸ BAKONYI-GÁBOR 1987. 70. I/33.

⁹ BAKONYI-GÁBOR 1987. 73.

¹⁰ BAKONYI-GÁBOR 1987. 110.

¹¹ BAKONYI-GÁBOR 1987. 96.

¹² BAKONYI-GÁBOR 1987. 113.

¹³ 1808., 1809., 1811., 1817.

¹⁴ 1810., 1815., 1821.

¹⁵ BAKONYI-GÁBOR 1987. 113–115.

¹⁶ BAKONYI-GÁBOR 1987. 136.

¹⁷ BAKONYI-GÁBOR 1987. 52–55.

¹⁸ SZÖGI 1990. 67–69.

¹⁹ A tagolt istálló olyan istállót takar, amely több kisebb istállóból áll. Egy-egy ilyen istállóban elkülönítve lehetett tartani az egészséges állatokat a betegektől vagy a kísérleti állatoktól.

²⁰ SZÖGI 1990. 190.

az iskola jelentősebb bővítése 1851-ben a Stáció utca 6–8. összenyitásával történt meg.²¹ Ekkor tudtak kialakítani bonctermet is átépítéssel.²² Nem valósult viszont meg az 1852-es terv, amely az istálló bővítéséről és a patkolda áthelyezéséről szólt. (Utóbbira azért lett volna szükség, mert a zajtól nem lehetett oktatni.) Előadóterem itt sem épült. Az intézmény²³ már 1851-ben jelezte, hogy erről az alkalmatlan campusról költözni szeretne. Az ok a helyhiány mellett a tulajdonos, Kasche Anna által megemelt bérleti díj volt, továbbá az 1852-es és 1854-es felújítások elégtelensége. Lehetséges helyszínnek 1851-ben 13 épület jött szóba, majd 1853-ban már 15. Végül 1855-ben terv született a Kunewalder-ház vagy a Teleki-ház megvételéről.

Végül a Kunewalder-ház adott helyet az intézménynek 1858-tól. Ez volt az utolsó campus a mai helyszín előtt. Itt már harminclovas tagolt istálló volt, légfűtés és márványlépcső, valamint felirat az intézményen: „K. K. Thierarznei-Institut”. Itt voltak bérbe adható helyiségek is. Ezekbe költözött be az egyetemi zoológiai intézet és múzeuma, az élettani intézet, a sebészeti és a szülészeti klinikák, valamint az összehasonlító bonctani intézet.

Összefoglalva az első korszakot a szakirodalmak alapján a következőket lehet megállapítani.²⁴ A hét egyetemi központ valójában hét lakóépület volt. Így építézetileg egyik sem felelt meg az oktatás igényeinek. A kezdetektől²⁵ gondot jelentett például az előadóterem, majd a későbbiekben emellett a boncterem hiánya egészen 1827-ig. Istálló volt, hiszen ez feltétel volt az épületek kiválasztásában. Mint láthattuk, a Kenedics-telepen engedélyezték először beteg állatok tartását. Ennek a korábban felsorolt anyagi következményeken túl oka volt az is, hogy a lakóépületben berendezett kóroda a környező házak lakóira fertőzésveszélyt jelentett volna.

Ahogy az intézmény fejlődött, egyre nőtt az óraszám, egyre több oktató kellett, és nőtt a hallgatók létszáma is. A főépületnek terjeszkednie kellett volna, az oktatók számára szolgálati lakásokra, a beteg és egészséges állatállomány részére pedig újabb melléképületekre²⁶ volt szükség. Mint láthattuk, a tervek alapján sokkal gyorsabban és jelentősebben fejlődött volna a campus, mint amire lehetőség volt: általában a kisebb építkezések, átépítések és felújítások valósultak csak meg. Ám ezekre sem volt mindig elég pénz, így a költözések okai közt szerepelt az épület szűkössége, a felújítások hiányában az épületek rossz állapota, az épület eladása vagy a bérleti díj emelkedése.

A helyhiány állandóan szorongató gond volt. A Helytartótanács mindig az adott kapacitásnak megfelelő intézmény bérletét volt hajlandó megfizetni. Egyedül a Kunewalder-háznál láthattuk, hogy voltak kezdetben üres helyiségek, amelyeket az intézmény bérbe adott, így a későbbiekben tudott terjeszkedni.

²¹ BAKONYI–GÁBOR–DROBINOHÁ 1994. 36–37.

²² HOLLÓ 1987. 201.

²³ 1851-től a Magyar Királyi Állatorvosi Tanintézet nevet viselte.

²⁴ KOTLÁN 1941; HOLLÓ 1987; BAKONYI–GÁBOR 1987; BAKONYI–GÁBOR–DROBINOHÁ 1994.

²⁵ Pesti Magyar királyi Egyetem Orvosi Kara.

²⁶ Ilyen melléképületek: nagyobb istálló, boncterem, kovácsműhely, patkolószín, takarmánytároló stb.

Már ekkor jellemzőek voltak – a helyhiány és a speciális gyakorlatok miatt is – a campuson kívül szervezett órák: az állatvásárok és közvágóhidak szervezett látogatása, illetve a bejelentett járványos betegségek helyszíni vizsgálata.

Az építéstörténet második szakasza, 1879–2010

Az intézménynek helyet adó mai campus építése az 1879. évi XLIII. törvénycikk 2. §-a alapján indult el. A telek 26.831 négyzetméteren terült el, határait a Dembinszky utca, a Rottenbiller utca, az István utca és az Oetl-féle vasgyár jelölte ki. Az építkezéshez a terveket Steindl Imre műegyetemi nyugalmazott rendes tanár, a Parlament építésze készítette el.²⁷

E tervek alapján hét olasz reneszánsz stílusú pavilon épült fel, angol ízlésű fásított kerttel. Steindl természetesen a kivitelezésbe bevonta állandó partnereit: a pavilonokat a Zsolnay-műhely ornamentális kerámiái díszítik, de az egyes épületeken az ott oktatott tárgyhoz illő más ábrázolások (kémikusok portréi, állatfejek, állatcsontok, mikroszkóp, könyv stb.) is előfordulnak. A kerítés oszlopait állatfejek díszítik. A főépületet Róth Miksának tulajdonított, egyszerűségükben is elegáns, kék keresztet mutató ólomüveg ablakok dekorálják. A főépület a Rottenbiller utca felőli emeletes épület volt. Erre nyílt az intézmény bejárata.²⁸ Egy földszintes déli pavilon helyezkedett el az István utca és egy északi magasföldszintes a Dembinszky utca felől. Továbbá észak-déli irányban nyúltak el a kórodai helyiségek, északon az ebkóroda, délen a patkolda. Az intézmény 1881-ben költözött be az építészetileg erre a célra megfelelően kialakított helyiségekbe. (1. kép) A Rottenbiller utcai emeletes épületben volt hely könyvtárnak, olvasóteremnek, kialakítottak bonctani-kórbonctani múzeumot, állattenyésztési gyűjteménytárat, valamint irattár létezését is megemlíti.²⁹ Az István utcai földszintes pavilonban helyezkedett el az eddig nélkülözött 120 férőhelyes előadóterem. Az épületekben korszerű laborok és fényképező-fülke is helyet kapott. Az északi magasföldszintes épületben volt boncterem és gyógyszer-gyűjteménytár is. A kórodai helyiségekben pedig istállók, előadóterem, műtő és gyógytár is voltak.³⁰

1. kép
A Rottenbiller utcai campus (1881)

²⁷ Az eredeti tervek nem találhatók meg a Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum (SZIE ÁOTKL) Levéltárában.

²⁸ Ma a campus bejárata az István utca felől van.

²⁹ KOTLÁN 1941. 87.

³⁰ KOTLÁN 1941. 88–89.

Mint korábban a Kunewalder-ház, ez a campus is helyet adott egy „rokon” intézménynek. Az iskola vegytani osztálya fogadta be egy időre a Chemiai Intézet és Központi Vegykísérleti Állomást.³¹

Az 1881-es beköltözés után számos kisebb építkezés következett. A bonctani helyiséget 1890-ben bővítették,³² 1891-ben pedig felépült a Bakteriológiai Intézet pavilonja. Kisebb szünet után, 1897-ben épült a sebészeti kórház, és átalakították a központi épület emeletét is. Majd 1898-ban a klinika főépülete lett emeletes.³³ Itt már nemcsak intézeteknek³⁴ és tantermeknek volt hely, hanem a hallgatói társalgónak is. Továbbá az egyetem vezetősége felterjesztette az elavult eszközök cseréjének anyagi fedezetéről szóló kérelmét is.³⁵

Az 1890-es években ismét gondot jelentett a helyhiány, ezért a Magyar Királyi Állami Bakteriológiai Intézet 1899-ben a campuson kívül, a mai Mogyoródi út és Hungária körút sarkán 14.343 négyzetméteren új épületet kapott.³⁶ (2. kép) A modern egyemeletes, pincés épületben volt a sterilizáló helyiség, főzőkonyha és jégszekrény.³⁷ Az előbbiben fertőtlenítették az üvegeket és fecskendőket, az utóbbi helyiségben tartották fagyasztva a boncolásra beküldött állati mintákat. Külön kialakították a földszinti „*minden egyéb hely[i]ségtől elzárt laboratóriumot*”, amelyben pestissel vagy kolerával lehetett biztonságosan dolgozni. Egy levélvázlat külön kiemelte, hogy ilyen speciális laboratórium a Monarchia magyar területén csak itt és Fiumében volt. Szintén a földszinten kapott helyet a „kísérleti állatok szobája” és a „bonczoló terem” is. Természetesen számos laboratóriumi és mikroszkopizáló helyiség is volt a földszinten és az emeleten.³⁸

1900-ban a bonctani épület kapott emeletet, és felkerült a központi épületre a „Magyar Királyi Állatorvosi Főiskola”-felirat arany betűkkel. Ekkor emelkedett az akadémia főiskolai rangra. (3. kép)

Az 1900-as évek elején a helyhiány megoldására a költözés ötlete is felmerült. Szerencsére végül 1908-ban az Oetl-gyár megvétele megoldotta a problémát. Ekkor a gyár

2. kép

A Magyar Királyi Állami Bakteriológiai Intézet épülete

31 HOLLÓ 1987. 68.

32 1890-től Magyar Királyi Állatorvosi Akadémia.

33 HOLLÓ 1987. 311.

34 Ezek a belgyógyászati, állattenyésztési, járványtani intézetek voltak.

35 DROBINOKA 1999. 40.

36 HOLLÓ 1987. 313.

37 SZMSZ 1900. 57–60.

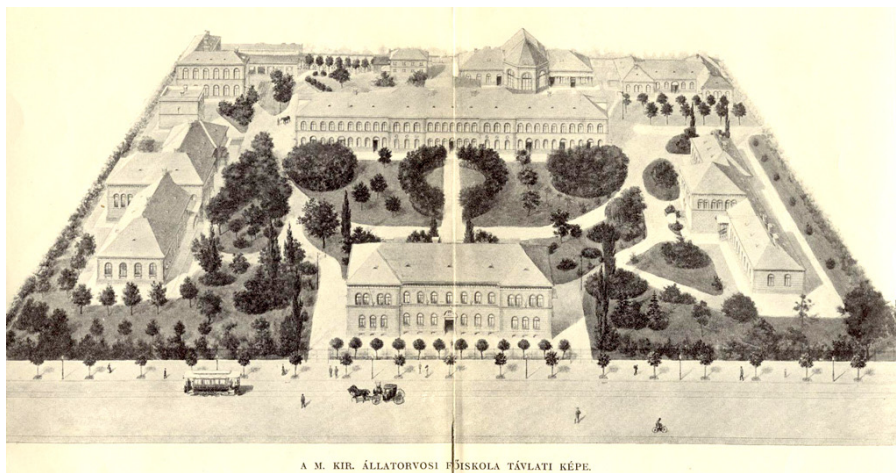
38 SZMSZ 1900. 57–60.

helyén könyvtár és olvasóterem, menza, tornaterem, ifjúsági társalgó, valamint széna- és takarmányraktár épült. Ezek a létesítmények eddig a helyiségek hiánya miatt nem jöhettek létre. Továbbá ekkor épült a vizsgalaboratórium és az előadóterem is. Mindez csak részben enyhítette a megfelelő mennyiségű hely hiányát, így a déli pavilonra is emelet került 1910-ben. 1911-12-ben pedig megépült a kisállatkórház.

Az I. világháború idején nagyobb károk nem következtek be. Az újabb „bővítést” ismét az oktatás campuson kívülre szervezésével oldották meg, ami a közvágóhidak, a Magyar Királyi Ménesintézet és Birtok szervezett látogatását jelentette. 1928-ban következett a sebészeti kórház és patkolási intézet építése. 1929-ben épült a szülészeti klinika, 1930-ban pedig a tornaterem.

1934-től a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdasági és Állatorvosi Kar Állatorvosi Osztály lett az intézmény neve. Ezt a korszakot a tanácsulési jegyzőkönyvek alapján követhetjük nyomon.³⁹ A korszakban több nagy problémacsoporttal találkoztam: így például a folyamatos, súlyos helyhiánnyal, melyet az 1934–37-ben végbemenő tanszékleépítés enyhített. Megszüntették a kémiai, fizikai, valamint a növény- és állattan tanszékeket. Az itt tartott órák tananyagát az egyetemen belül máshol oktatták az állatorvostan-hallgatóknak. Minőségi visszalépés volt, hogy megszűnt az élelmiszer-higiéniai és a gyógyszer-tan tanszék, és ezeket az ismereteket nem tanították a továbbiakban. Felszámolták a Növényélet- és Kórtani Intézetet 1934-ben, amely helyett egy kis labort létesítettek, valamint a Fizikai Intézetet is bezárták 1935-ben.

A helyhiány mellett anyagi gondok is voltak.⁴⁰ A Fizikai Intézet kifizetetlen számlákat hagyott maga után, tehát megszűnése lényegében működésképtelenségéből eredt. Az intézmény jelentős anyagi gondokkal küzdött, így az épületek tatarozása is elmaradt 1935-ben. A tangazdaság fejlesztésére, renoválásra sem volt pénz 1936-ban.⁴¹ Ez súlyos probléma volt egy gyakorlati képzésen (is) alapuló intézmény életében. Emiatt nem tudtak

A M. KIR. ÁLLATORVOSI FŐISKOLA TÁVLATI KÉPE.

3. kép

A Magyar Királyi Állatorvosi Főiskola távlati képe

³⁹ SZIE ÁOTKL 4. b.

⁴⁰ SZIE ÁOTKL 4. b.

⁴¹ 1935-ben a sörei gazdaságot eladták, és ebből az összegből bérelték ki a pátyi gazdaságot.

megfelelő minőségű és mennyiségű gyakorlatot biztosítani a hallgatóknak. A legfontosabb gyakorlati hely a Sebészeti Klinika volt, ahol a hallgatók ügyeleti rendszerben váltották egymást. A hallgatók által vezetett ügyeleti jegyzőkönyv kiváló statisztika a Sebészeti Klinika állatforgalmáról.⁴² A megoldás 1937-ben a Honvédelmi Minisztérium részéről érkezett, amely gyakorlati képzésre felajánlotta az ódalmand-sütvényi csikótelepet.

Az is kiderül az Állatorvosi Osztály gazdálkodásáról, hogy a gyakorlati képzés előbbre való volt, mint az elméleti. Tehát a rendelkezésre álló pénzügyi keretből nem költöttek tatarozásra vagy építkezésre,⁴³ nem érezték fontosnak az elméleti oktatásnak helyet adó termék felújítását. Sokat fordítottak viszont a gyakorlati képzésre. 1934-ben létrejött a bakteriológiai labor. 1935-ben röntgenállomás épült.⁴⁴ Meglévő laborokat modernizálták, takarmányra, gyógyszerre és műszerre költöttek. Mivel nagyobb építkezés szóba sem jöhetett, a könyvtár 1935-ben az átalakított gondnoki és rektori lakásban kapott helyet. Érdekes még, hogy a tanácsülésen nem érezték helyénvalónak 1936-ban, hogy az oktatásra kapott pénzt átalakításokra költsék el. Megfogalmazott igény volt a könyvtárépítés, a kollégium kérdése és a dékáni hivatal átalakítása. Ami ebből a keretből nem valósult meg, arra további pénzeket vártak.

A II. világháború alatt három bombatalálat érte az épületeket, így például a Sebészeti Klinikát, kidőlt az anatómiai épület egyik fala, kitörtek az ablakok és kisebb tetőkárok is keletkeztek. A II. világháború után az Állatorvosi Osztály ki akart lépni az egyetem kötelékéből. Véleményük szerint az eddigi együttműködés eredménye az volt, hogy építésre nem kaptak pénzt és felújításra is csak minimálisan. A tanszékleépítésekkel pedig az oktatási-tudományos színvonal csökkent.⁴⁵ A helyreállítási munkák és az intézmény újbóli elindítása idejére, egy évre elhalasztották a kérdés tárgyalását. Ekkor egy évig az intézmény az egyetem kötelékében maradt, de költségvetésileg már a Földművelésügyi Minisztérium alá tartozott.

A 8740/1945 M. E. sz. rendelettel létrejött a Magyar Agrártudományi Egyetem.⁴⁶ Így az intézmény 1945-től Magyar Agrártudományi Egyetem Állatorvostudományi Kara néven működött tovább. A II. világháború után a járóbeteg-forgalom is átalakult. Főként lovak és kutyák érkeztek. Beteg juh, sertés, baromfi, tehén nem érkezett az intézménybe. Ez viszont meghatározta, hogy a hallgatók milyen állatállomány gyógyításából, kezeléséből szereztek gyakorlatot. Tehát ahhoz, hogy többféle állatot ismerhessenek meg, rendezni kellett a tangazdaság helyzetét. Ez azonban nem valósulhatott meg, hiszen a II. világháború után nem volt pénz ilyesmire, a legfontosabb cél az volt, hogy elinduljon a képzés. Ennek keretében többek közt a tetőkárok kijavítására kértek pénzt az Újjáépítési Hivaltól,⁴⁷ majd újabb segílyt az épületek helyreállítására.⁴⁸

⁴² SZIE ÁOTKL 70. a.

⁴³ A helyhiány egy részét a tanszékleépítések oldották meg.

⁴⁴ Ez viszont építkezés. Korábban, 1929-ben már volt röntgenje az intézménynek.

⁴⁵ SZIE ÁOTKL 4. b. 1945. jún. 13.

⁴⁶ CSEREY-SZÁVAI 2002. 5., 29.

⁴⁷ DROBINOHA 1999. 91.

⁴⁸ DROBINOHA 1999. 98.

Ezzel együtt természetesen megfogalmazódtak a campusépítéssel kapcsolatos igények is. Az 1947-es 10 éves terv építést és átépítést egyaránt tartalmazott.⁴⁹ Megvalósítására azonban nem volt pénz. Tervezték a Belgyógyászati Klinika bővítését nagyállatok fogadására alkalmas helyiséggel, a Sebészeti Klinika pedig két nagy- és két kisállatműtőt szeretett volna. A Szülészeti Klinika emeletráépítést akart, ahol elhelyezhető lett volna egy kisállatműtő és a labor. Külön épület adott volna helyet az előadónak, és végül ide tervezték át az előbb említett nagyállatműtőket is. De új előadóteremre lett volna szüksége az anatómiai és a kórbonctani intézetnek is. Továbbá a terv mosoda, állatfertőtlenítő, hullakamra, hullahamvasztó és röntgenállomás építését is tartalmazta, valamint természetesen labor- és szertárbővítésekről is szó volt. A központi fűtés bevezetéséhez kazánház építése lett volna szükséges. 1948-ban a karra szánt pénzösszeg a szükséges tető- és csöcszerére, továbbá a fűtőkorszerűsítés egy részére és festésre volt csak elegendő. Ez alapján elképzelhetjük a campus akkori helyzetét. A nagy előadóterem hiányát úgy orvosolták, hogy 1950-től, kéthetente szerdán és szombaton a Bethlen-moziban tartottak háromszáz fős előadásokat: a marxizmus-leninizmus és a politikai gazdaságtan órákat.⁵⁰

1952-ben az iskola önállóvá vált Állatorvostudományi Főiskola néven. 1952–54-ben kisebb építkezések, átépítések valósultak meg, tanszék- és kórházbővítésre került sor.⁵¹ Nem vált azonban valóra az 1954-es nagyszabású építési és átépítési terv. Kezdetben az állam 1,7 milliót ígért erre, míg a főiskola saját felmérése alapján a legszükségesebb fejlesztésekre kétféle tervet állított össze. Ez magában foglalta egy transzformátorállomás létesítését, a kísérleti állatház bővítését, szövettani gyakorlóléhség és hullakamra építését. A helyhiány mérséklése érdekében a szülészeti épületére újabb emelet építését tervezték. Miután a tervek elkészültek, kiderült, hogy a beruházás csak ígéret marad. Egyedül azt oldotta meg a városvezetés, hogy a campus területén található 14 szolgálati lakás lakóit elköltöztette, így új helyiségekhez jutottak a tanszékek. Ekkor már ezzel együtt is súlyos volt a helyhiány: a főiskolai tanácsülésen 1955-ben vita tört ki. A Parazitológiai Tanszék egy kölcsönadott helyiséget kért vissza a Sebészeti Tanszéktől, mert kísérleti juhokat akart benne tartani. A sebészet úgy tudta, hogy ő nem kölcsönbe kapta a helyiséget, ezért nem

4. kép
Az egykori Erzsébet leányvárház épülete

⁴⁹ CSEREY-SZÁVAI 2002. 68., 1947. febr. 28.

⁵⁰ CSEREY-SZÁVAI 2002. 43.

⁵¹ Például a Kórbonctan Tanszék bővítésére került sor 1953-ban. CSEREY-SZÁVAI 2003. 24.

akarta visszaadni. Egy garázsról volt szó. Mivel a Sebészeti Tanszék ekkoriban – jobb híján – a kötözőben műtött, kérte a Belgyógyászati Tanszéket, hogy adja vissza azt a tantermet, amelyről úgy tudta, hogy a sebészetet illeti meg. Természetesen a Belgyógyászati Tanszék is ragaszkodott a sajátjaként számon tartott teremhez. Így a tanácsülésen vita bontakozott ki, amelyen egy állatorvos-történeti műből is felolvasást tartottak, hogy bizonyítsák: az ott leírtak alapján kié volt ez a terem a múltban. Továbbá beidéztek Pustai István takarítót is, hogy vallomásban mondja el, hogy a 25 éve általa takarított terem melyik tanszék tulajdonának tudja. A vita eldöntésére végül bizottságot állítottak fel.

A politikai helyzetet jól tükrözi, hogy a helyhiány ellenére a Marxizmus-Leninizmus Tanszéknek „önként” adott át helyiséget a Belgyógyászati és az Állattenyésztéstan Tanszék is. 1955-ben a lakók elköltöztetése után az utolsó szolgálati lakást is az oktatás céljaira bocsátották, amelyet szintén a Marxizmus-Leninizmus Tanszék kapott meg. Ebben az időszakban a takarmánynak már nem jutott tárolóhelyiség, a szabad ég alatt tartották. Ez nem volt higiénikus, és nem tudták megoldani az őrzését, így az utcagyerekek játékból beleugráltak.

A helyhiány mérséklésében nagy előrelépést jelentett, hogy 1955-ben a Rottenbiller utca 50. szám alatti volt „Erzsébet leányárvaház” épületét átmenetileg megkapta az intézmény. (4. kép) Ide költöztek azon tanszékek, amelyekkel nem kellett átvinni állatállományt, ha a hozzájuk tartozó laborok mozdíthatók voltak. Továbbá ide költöztették át a campuson kiürített szolgálati lakások lakóit is. 1958-ban átépítés és építés sem valósult meg. Az izotóplabor és a fotólabor nem épült meg, mivel kevés volt a pénz.⁵² Egy izotópszoba kialakítására volt keret, ami viszont nem volt megoldható a campuson. Az izotópszobának csak a gyógyszeratan épülete melletti lapos tetős épületben találtak helyet, ahol egy szolgálati lakást alakítottak volna át. Ám ha az izotópot ide telepítették volna, akkor a földszintről el kellett volna költöztetni a kísérleti állatokat és a Gyógyszeratan Tanszéket, amelyek máshol történő elhelyezésére a campuson belül nem volt lehetőség. 1958-ban egyedül az olvasóterem valósult meg, az is úgy, hogy a dísztermet bocsátották a hallgatók rendelkezésére. Az 1950-es években is jellemző volt a campus külső gyakorlatokkal való „bővítése” vágóhidak, gyárak és üzemek látogatásával.

Az 1960-as építkezés is csak felújítást jelentett: ekkor fejezték be a II. világháború nyomainak eltüntetését. Terv már ekkor készült a Bethlen Gábor utcai oldal 20.000 léghöbméteres beépítésére, de pénz nem állt rendelkezésre. 1962-ben, fennállásának 175. esztendejében a főiskola egyetemi rangra emelkedett. 1964-ben végre sor került a fűtés korszerűsítésére. A helyhiány azonban továbbra is fennállt, emiatt a patkolókovács-műhely a campuson kívül, a Lehel úton jöhetett csak létre 1965-ben.

Jelentős beruházási terv született 1967-ben, amely elődeihez hasonlóan nem valósulhatott meg. Tartalmazta a tanszékek, laborok és klinikák építését és átépítését. A campuson tapasztalható helyhiányt a hallgatók és az állatok sínylették meg. A probléma megoldása során az állatok tűntek fontosabbnak. Számukra megfelelő helyiségeket a Rottenbiller utca 50-ben akartak jelentős építkezésekkel kialakítani, például kísérleti állatházat létrehozni. A Rottenbiller utca 50-et tehát 1967-ben már nem ideiglenesen megkapott épületnek tekintették, hanem a campus kibővítésének. A hallgatók elhelyezését úgy ol-

⁵² CSEREY-SZÁVAI 2003. 96.: az izotóplabor építésének 1957-es terve.

dották volna meg, hogy a tanuló-olvasó helyiséget egy pincében alakították volna ki, mivel a könyvtár is csak 60-80 főt tudott befogadni. Ez a tervzet korszerűsíteni akarta a belgyógyászati és sebészeti kisállatkórházat. Tervezték a campus bővítését kollégiummal is, olyan módon, hogy a campus mellé a Bethlen és Marek utca vagy a Landler Jenő (ma István) és a Bethlen utca találkozásánál található telket sajátították volna ki.

5. kép

Az 1974-re felépült modern négyemeletesek

Bár az 1967-es terv nem valósulhatott meg, egy nagyobb szabású terv jött létre 1968-ban, amely végre a kivitelezésig is eljutott. 1969-ben bontási terv készült hozzá, melynek értelmében megszüntették a régi tornatermet és a kisebb épületeket. Az első szakaszban a Bethlen utcai oldalon egy új tízemeletes épületet ígértek, majd egy hatemeleteset, végül 4 darab, egyenként háromemeletes jött létre. Átépítéssel létrehoztak végre egy röntgenlabort, és felépült a Marek József Kollégium is, amely nem a campus mellett, hanem a Mogyoródi úton kapott helyet. Az intézmény pártolta, hogy Gödöllőn állatkórház jöjjön létre, amely gyakorlati helye lett volna a hallgatóknak, ám végül csak állategészségügyi állomást létesítettek különböző okokból. Ez volt az építkezés első szakasza, amely 1974-ig tartott. (5. kép) A második szakaszban épült meg az aulának, a tornacsarnoknak, az étkezdének és a központi javítóműhelynek helyet adó épület. Ide került 1984-ben a múzeum és a levéltár is. Ezt a második szakaszt 1976-ban fejezték be.

Az építkezés idején sem szünetelt az oktatás. A tanszékek egy része négy szolgálati lakást vett igénybe, ahonnan a lakások főként nyugdíjas lakóit beköltöztették a kollégiumba, ahol szintén működött néhány tanszék, miközben ugyanannyi kollégiumi helyet kellett biztosítani a hallgatóknak, mint korábban. A tornatermet bérelték, a kísérleti állatoknak a campus pincéjében lakó része helyben maradt.

A nagyszabású fejlesztések ellenére továbbra is helyhiány volt, így az Állategészségügyi Kutató Intézet nem kapott építési helyet a campuson 1969-ben. Csak a műszerpark korszerűsítésével tudták az intézetet támogatni. További építkezések helyett erre költött az intézmény.

1981/82-ben és 1984-ben részben megvalósultak az 1977-es és 1979-es tervben felvázoltak.⁵³ A továbbiakban a belső építkezések a jellemzőek: nyolc előadóterem épült, 11 tanszéki labor jött létre a hozzá tartozó korszerű felszereléssel, műszerparkkal együtt. Mivel az elkülönített nyolcmilliót nem további építkezésekre szánták, hamarosan újra jelentkezett a helyhiány, ezért 1986–1996 között központi előadó és új szeminárium terem építésére volt szükség, hiszen a tanszékek, laborok terjeszkedése ezeknek a helyiségeknek az elvételét jelentette. Természetesen ismét nem volt elég pénz az építkezésre, mivel új telefonközpontot alakítottak ki, és megkezdődött a számítógépesítés is.

A továbbra is fennálló helyhiány miatt a 1990-es évek közepén megszületett a második campus terve: az üllői Dóra-majorba képzeltek el a kis- és nagyállatklinika, a pre- és

⁵³ SZIE ÁOTKL 6. e. Tervrajzok (1977–1979).

paraklinika helyét.⁵⁴ Terveztek még központi épületet, éttermet, lovasközpontot és kápolnát is. Végül Üllőn csak a nagyállatklinika és a kapcsolódó központi épület valósult meg Makovecz Imre tervei alapján. (6. kép)

6. kép
Az üllői második campus terve

2000-től az intézmény a Szent István Egyetem Állatorvosi Kara lett. Az Üllőre költöztetett istálló helyén felépült a kisállatklinika 2006-ra, tehát nem folytatódott Üllő második campussá történő bővítése. Véleményem szerint a járóbeteg-forgalom jelentős csökkenésével járt volna, ha a kisállatklinika főleg kutya-macska betegeit nem a belvárosban, hanem Üllőn várja a rendelő. 2010–2011-ben új hallgatói központ és egy nagy előadóterem is épült a campuson.

Az egyetemi karként működő intézmény 1897-ben kialakított angol ízlésű fásított kertje folyamatosan újabb és újabb állatorvos-professzorokat, tudósokat ábrázoló szoborokkal bővül. Összesen 13 szobor állít emléket a nagy elődöknek. Ezek mellett Tolnay Sándor tiszteletére emlékkút található. Az épületek falán további nyolc emléktábla őrzi az elődök emlékét. Az István utcai bejáratnál bronz bikaszobor fogadja az érkezőket. A könyvtár épülete egy Zsolnay kerámia bagolyszoborral is büszkélkedhet. A múzeumban ifjabb Vastagh György gipsz állatszobrai láthatók. Ez a 35 szoborból álló gyűjtemény – a második legnagyobb hazánkban – az állattenyésztési demonstráció céljait szolgálta. Szintén a múzeumban található az 1883-ban készült magyar királyi egyesített középcímer, amely a főiskolai korszakban a főépületet díszítette.

Külön témakört képez a diákok lakhatása és a kollégium helyzete. A legkorábbi időszakban, mint láthattuk, az intézmény a fennmaradásért küzdött, és gyakran a helyhiánnyal is meg kellett birkóznia. Természetesen ilyen nehézségek mellett nem volt lehetősége kollégiumról vagy internátusról gondoskodni a hallgatók számára. Egyedül a Kunewalderház rendelkezett felesleges helyiségekkel, amelyeket az intézmény bérbe adott.⁵⁵ Az iskola

⁵⁴ SZIE ÁOTKL 6. e. Tervrajzok (1990).

⁵⁵ KOTLÁN 1941. 61–62.

nem érezte feladatának a diákok lakhatási helyzetének bármiféle befolyásolását. Legkorábban az Oetl-féle vasgyár lebontása után nyílt mód arra, hogy az itt épülő könyvtár mellett a diákok számára egyéb helyiség is jusson. Ez nem lakóhelyiség volt, hanem ifjúsági társalkodó.⁵⁶ 1900-tól az 1945-ös évig elszórt információink maradtak meg diákok lakhatásáról. Építéstörténeti szempontból azt kell kiemelni, hogy ezek a helyiségek nem egy külön kollégiumnak használt épületben voltak megtalálhatóak. A legkorábbi információ 1908-ból maradt fenn, amikor az Állatorvos-tanhallgatók Menza Egyesülete felvetette, hogy diákotthon létesítésére lenne szükség, ám a későbbi fejleményekről további adat nem található az iratokban. 1945-ig a diákok lakhatásáról megmaradt dokumentumok hiányosak, így itt csak egy példa kerül ismertetésre. Az Állatorvostan-hallgatók Köre jelentette 1921-ben, hogy a Kör által működtetett internátus helyiségének négy ágát és négy szekrényét a Sebészeti Tanszék elvitte, mivel nem kölcsönzi tovább a Kör számára.⁵⁷ A forrásból nem derült ki, hogy négy- vagy többágyas volt ez az internátus, és hol, melyik épületben helyezkedett el. Ugyancsak a Körről tudjuk meg, hogy 1945-ben megsérült a 34 fős internátusa.⁵⁸ Ennek elhelyezkedéséről szintén nincs információ a forrásokban.

Az önálló kollégiumi épület létrehozásáról a II. világháború után rendelkezünk több információval.⁵⁹ Az 1947-es tízéves fejlesztési koncepció 100 fős internátust tervezett, 2-3, maximum 5 fős szobákkal, egészségügyi és tanulóhelyiségekkel, valamint külön menzával. Kezdetben a campuson, majd annak közelébe tervezték.⁶⁰ Az internátus 1947-ben meg is kezdte működését a megmaradt alapítólevél szerint,⁶¹ de ez nem részletezi a jellemzőit. Az 1958-as kollégiumi helyzetről már maradtak fent iratok. Ekkor az intézmény két diákotthonnal rendelkezett: a VII. kerületi Garai utca 5. szám alatt és a VIII. kerületi Mária utca 20. szám alatt. Az előbbi 142, az utóbbi 235 diák befogadására volt alkalmas.⁶² A helyhiány miatt az Állatorvosi Főiskola 1958. évi tízéves fejlesztési terve új kollégiumot tervezett a Rottenbiller utca 50. szám alatt található épületbe, ahol eddig tanszékek működtek.⁶³ A fejlesztési terv általános célokat fogalmazott meg, de a férőhelyek számáról nem adott meg információt.

A következő években a két diákotthon belső minőségének javítására törekedtek, újabb jelentős építkezések nem voltak. 1959-ben célkitűzés volt a két diákotthon átalakítása, hogy elérje a kollégiumi rangot és színvonalat.⁶⁴ 1962-ben felterjesztették a kollégium-má avatási kérelmet,⁶⁵ majd 1963. április 6-án megtörtént a két intézmény kollégiummá avatása.⁶⁶ Az avatási ünnepség anyagából kiderül, hogy a két kollégium 1950 óta működött, ami fontos információ, mivel 1950-es iratok nem maradtak fent a kollégiumról. A következő nagy változás a jelenleg is működő Marek József Kollégium megépítése volt. Az

⁵⁶ KOTLÁN 1941. 212.

⁵⁷ SZIE ÁOTKL 70. d. 1921. szept. 17.

⁵⁸ SZIE ÁOTKL 70. d. 1945. (további dátum nincs).

⁵⁹ CSEREY-SZÁVAI 2002. számos szövege.

⁶⁰ CSEREY-SZÁVAI 2002. 89., 1947. febr. 28.

⁶¹ CSEREY-SZÁVAI 2002. 90., 1947. jún. 28.

⁶² SZIE ÁOTKL 6. a. 1958. dec. 1.

⁶³ SZIE ÁOTKL 6. a. 1958. dec. 13.

⁶⁴ SZIE ÁOTKL 6. a. 1959. máj. 29.

⁶⁵ SZIE ÁOTKL 6. a. 1962. ápr. 28.

⁶⁶ SZIE ÁOTKL 6. a. 1963. ápr. 6.

első tervek egy 400 férőhelyes épületről szóltak, ami az iskola mellett, az akkori Landler Jenő⁶⁷ és Bethlen Gábor utca sarkán valósult volna meg. Ezt a tervet a helyhiány és anyagi okok miatt elvetették. Majd 1971-től 1973-ig épült meg az új kollégium a Mogyoródi út 59–63. szám alatt. Összesen 320 fő számára tervezték, mégpedig 260 diák és 60 továbbképzésre érkező állatorvos számára. Napjainkig is ez a kollégium működik; számos belső átalakításon és felújításon esett át.

Összefoglalás

A tanulmányhoz az anyaggyűjtés 2010-ben zárult le. 2014 után számos építkezés valósult meg a campuson, amiről így nem esett szó. Ezek kutatása igen érdekesnek ígérkezik, ha ezek az iratok a jövőben bekerülnek a Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum állományába. Számos korábbi, a tanulmányban is megjelenő építkezésekkel és felújításokkal ellentétben ez esetben nemcsak iratok és tervrajzok, hanem fényképek is a kutatók rendelkezésére fognak állni. Jelenleg, 2014-ben újabb építkezéseket és felújításokat tervez az egyetem vezetése, melynek terveihez a Levéltár iratai közt is kutattak. Ha ezek a tervek szerint megvalósulnak, az egész campus területe teljesen megújul.

KÉPJEGYZÉK

1. kép (<http://www.kepkonyvtar.hu/>) [2014.11.10.]
2. kép Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum
3. kép Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum
4. kép Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény
5. kép Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum
6. kép Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum

FORRÁSOK

SZIE ÁOTKL

4. b.	Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, Levéltár és Múzeum
6. a.	Magyar királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdasági és Állatorvosi Kar Állatorvosi Osztálya, A Mezőgazdasági és Állatorvosi Kar tanácsülési jegyzőkönyvei (1934–1939)
	Állatorvostudományi Főiskola,
Állatorvostudományi Egyetem, Főiskolai,
egyetemi tanácsülési jegyzőkönyvek (1952–1958)

⁶⁷ A mai István utca.

6. e. Állatorvostudományi Főiskola,
Állatorvostudományi Egyetem,
Vegyes iratok: Távlati fejlesztési
tervek (1977–1979, 1985), Tervrajzok.
70. a. Magyar királyi Állatorvosi Főiskola Sebészeti Kli-
nika, ügyeletes hallgatói jegyzőkönyv (1936–1939)
70. d. Állatorvostan-hallgatók ifjúsági egyesületeinek
iratai.

IRODALOM

- BAKONYI–GÁBOR 1987 *Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás törté-
néhez 1786–1816.* Szerk. BAKONYI Ferencné – GÁ-
BOR Iván. Budapest, 1987.
- BAKONYI–GÁBOR–DROBINOHA 1994 *Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás történe-
téhez 1850–1875.* Szerk. BAKONYI Ferencné – GÁ-
BOR Iván – DROBINOHA Angéla. Budapest, 1994.
- CSEREY–SZÁVAI 2002 *Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás történe-
téhez 1946–1952.* Szerk. CSEREY Lászlóné – SZÁ-
BÓNÉ SZÁVAI Judit. Budapest, 2002.
- CSEREY–SZÁVAI 2003 *Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás történe-
téhez 1953–1962.* Szerk. CSEREY Lászlóné – SZÁ-
BÓNÉ SZÁVAI Judit. Budapest, 2003.
- DROBINOHA 1999 *Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás történe-
téhez 1876–1945.* Szerk. DROBINOHA Angéla. Bu-
dapest, 1999.
- HOLLÓ 1987 *200 éves a magyar állatorvosi felsőoktatás 1787–1987.*
Szerk. HOLLÓ Ferenc. Budapest, 1987.
- KOTLÁN 1941 KOTLÁN Sándor: *A magyar állatorvosképzés története
1787–1937.* Budapest, 1941.
- SZMSZ 1900 *Budapesti Magyar királyi Állatorvosi főiskola, szerve-
zeti és működési szabályzata.* Budapest, 1900.
- SZÖGI 1990 *Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás történe-
téhez 1817–1849.* Szerk. SZÖGI László. Budapest,
1990.

The history of the veterinary campus 1787–2000

by Barbara Négyesi

(Summary)

The construction history of the veterinary campus is a very diverse field, which offers several research areas from the beginning to the present day. The Library, Archives and Museum of the Veterinary Faculty of the Szent István University provide a lot of valuable materials. These are partly located in the Colour Photo Gallery of the Library, while a lot of additional information can be found in the Museum as well. The present study aims to overview the construction history from the beginning to the present day. The outlined topic, broken down into time periods, offers further research opportunities. The study does not cover the period from 2000; however, the recent and current constructions have great research potential as well.

(A szöveget Lengvári Ágnes fordította.)